

- Motivið hjá mær at arbeiða við hesum evninum er eitt ynski um at gera kvinnur sjónligari í málinum og gera tær varhugaðar og tilvitaðar um hesi viðurskifti. At tær taka tað til sín og læra at vera stoltar av, at tær eru kvinnur. Alt hetta sum eg ikki lærði, men havi verið noydd at lært meg sjálva sum vaksin, sigur Kirstin Didriksen

Kirstin Didriksen, høvundur, lektari og granskari í kyni og máli:

Føroyska málið kúgar kvinnur

- Vit hava eitt mál, sum konufólk ikki kenna seg aftur í, eitt mál, sum kúgar kvinnur og setir tær lægri enn menn. Kvennkyn sum lívkyn víkir meir og meir fyri kallkyninum. Maðurin rúmar als ikki kvinnuna í sínum máli, men eisini konufólk hava ilt við at umrøða seg sjálvar í kvennkyni, tær eru rættliga ósjónligar og goyma seg aftan fyri ópersónligar vendingar og orðingar. Hví skumpa kvinnur tað kvinnuliga frá sær og hví taka tær tað ikki til sín sum nakað positivt og gott, spyr Kirstin Didriksen, sum er í holt við eina størri ritgerð um, hvussu kynsmismunur verður framdur í føroyska málinum

Turið Kjølbro

Vit taka málið fyri givið og hugsa ikki um, hvussu týðningarmikið og samansett tað er. Málið verður ikki bert brúkt til at geva upplýsingar víðari og samskipta sánamillum, men í málinum koma virði og kenslur til sjónar. Tí er málið ikki uttanveldað. Hinvegin kann tað avspjella kynsmunir í einum samfelag og vera beinleiðis ella óbeinleiðis orsök til kynsdiskriminering.

Óg tað eru júst hesi viðurskifti Kirstin Didriksen, cand. mag. í donskum og í kyni, samskipti og mentan hevur arbeitt við í nógv ár. Síðani 1986 hevur hon við jøvnum millumbilum skrivað og givið út bókur, ið greiða frá nútíðarstøðuni hjá kvinnuni m.a. lýst við støði í málinum. Sum tann einasta hevur hon givið før-

oyksu kvinnuni gjøgnum tíðirnar rúm í bókum, og harvið givið henni eitt virðiligt pláss í søgu okkara. Síðani 1994 hevur hon starvast sum norðurlendskur lektari við lærða háskúlan í Gøteborg, og nú er hon farin undir eina størri ritgerð um mál og kyn, ein ritgerð, ið leggur upp til at gera kvinnur og megn varhug við kynsmunin í føroyska málinum og málbrúkunum.

Orsøkin til hví Kirstin Didriksen í so stóran mun arbeiðir við viðurskiftum, ið hava við kyn og mál, og støðuna millum kynini at gera er at finna í barnaárum hennara.

- Tað sum drívur meg eru upplivingarnar eg hevði sum barn. Tað var serliga hetta: Hví slapp eg ikki at vera stolt av, at eg var genta og kvinna. Tann sorgin og

tað vónbrotið yvir, at eg var minni verd, tí eg var genta, lá sum ein skuggi yvir barnárunum og langt upp í vaksnu árin.

- Pápi mín hevði maskinhandil og har komu nógvir menn inn á gólvið. Tað var so javnan, at teir ósmædnir traðkaðu niður á kvinnuna. Teir mettu alt eftir styrki og vøddum. Ein ógvuliga primitiv mynd av, hvat eitt menniskja er vert. Mamma segði ongantíð nakað ímóti hesum. Hon hevði eina út-búgving og var dugnalig til sitt starv. Har sátu teir uttan nakra mentan, drukku hennara drekkamunn og skammastu hana út fyri sítt kyn. Sum smágenta var eg ógvuliga glað og stolt av mamma míni, men helt kortini at okkurt ruggaði skeivt. Beiggi mín, sum var gott ár yngri enn eg, slapp undan nógvum uppgávum

heima. Hann slapp at spæla, meðan vit gentur vórðu settar til ymsar uppgávur so skjótt vit vóru nóg stórar at gera nyttu. Her sá man mismun og hvussu nógv ábyrgd varð lögð á okkum gentur. Longu sum 11 ára gomul gjørdi eg døgurða hvønn dag, hann heim úr skúlanum og gjørdi alt klárt, tí mamma var í nátturvakt, og eingin helt tað vera fantastiskt. Men tá beiggi mín nokur ár seinni gjørdi ein døgurða, skuldi øll familjan hoyra, hvussu óføra raskur hann var. Tá eg hevði fingið nóg mikið av at beiggiarnir sluppu undan, gjørdi eg eina reingerðingsætlan fyri hús-ið, har hvør hevði sítt umráði.

- Tað er ringt í sínum uppvækstri ikki at fáa eyga á teir mismunir sum eru. Óg okkara heim var bara eitt heilt vanligt heim, hetta

mynstrið sært tú alla staðni, greiðir Kirstin Didriksen frá.

Kvennkyn í kallkyni

At mismunir ikki bara vórðu gjørdir í gerandisdegnum, í uppalingini av gentu og dreingi, men eisini í málinum, gjørdist Kirstini greitt serliga í realskúlanum, tá ið hon varð rættað í sínum stílum við at umrøða seg og onnur kvennkyn í kallkyni.

- Tá vaknaði eg av álvara fyri tí málsliga muninum, ið verður gjørdur á konufólki og mannfólki. Vit gentir tósðu ofta um, at alt bara snúði seg um menn og aftur menn, og kundu ikki torga vendingar sum „menn hava altíð sagt“ osfr. Tá ið eg las danskt á universitetinum var tað so upplagt at skriva serritgerð um hesi viðurskifti. Í sjeitiárunum var so nógv tósað og skrivað um mál og kyn. Tað var í tíðini og tí púra nátturligt hjá mær at skriva um. Nógv í Føroyum hildu tað vera tað reina humbukk og tvætl, men við ritgerðini „Færøerne, sprog og køn“ vildi eg prógva, at eg hevði rætt. Málið diskriminerar kvinnuna og serritgerðin vísir á, at kynsmismunur kemur til sjónar í málinum.

- Tað sálarfrøðiliga, ið liggur aftan fyri mismunin, hvat diskrimineringin sigur um okkum kvinnur og hvørja sjálvsmynd og sjálvsfatan, vit hava av okkum, og ikki minst, hvørja sjálvsmynd menn hava, havi eg arbeitt við síðani. Drongurin lærir longu sum lítill ikki at vísa kenslur, ikki at gráta, hann skal vera stórur og sterkur. Sálarfrøðiliga hoyra kenslur til ta kvinnuliga ókið sambært ástøðini hjá Jung. Jung sigur, at alt tað kvinnuliga er tað tradisjónella, sum vit seta í samband við eina kvinnu, nær-umhvørvið, tað móttakandi og tað at rúma alt tað kensluliga. Tann tradisjónelli maðurin er hinvegin tann virkni, handlandi, intellektuelli, filosofierandi og tað at hava dirvi, áráði og viljastyrki. Báðar hesar sýðurnar rúma vit í okkum sum menniskju frá upphavi, men í uppvækstrinum - heilt frá føðingini av - læra vit at taka á okkum alt tað tradisjónella. Vit læra eisini, at tað sum er vert at duga her í lívinum, er tað sum menn duga, og at tað sum hoyrir til tað kvinnuliga hevur einki uppá seg.

- Málfrumformurin hjá børnum er púra opin. Tí kanst tósá japanskt, kinesiskt ella føroyskt við ein nýfðing og barnið skilir teg. Barnið sansar um tað er positiv ella negativ orka, sum verður sent tí. Hvørt eitt orð, hvør ein setningur, hvør lítill hending goymist í kroppinum og sinninum. Tað positiva er lætt og stímbandi, meðan tað negativa er niðurbrotandi og køvandi. Tí ber ikki til at siga, at málið ikki merkir okkum, sjálv um tað er ótilvitað. Kvinnan verður

dagliga, uttan at varnast, fórðað málsliga við negativiteti. Eg vildi ynskt, at kvinnan skilti, hvat hetta ger við hennara sjálvsrvið og sjálvsfatan, sigur Kirstin Didriksen.

Er kvennkyn sum lívkyn við at hvørja

Granskingararbeiðið hjá Kirstin fer fram á tann hátt, at hon granskar føroyskan tekst, tað veri seg bókur, skúlabókur, blaðskrivning og samrøður.

- Eg havi júst lisið eina skúlabók, sum Føroya Skúlabókgagnrunn hevur givið út. Bókin vendir sær til eitt tú, og málið er lætt og nútímans. Men skjótt verður hetta tú-ið eitt kallkyn, tað vil siga, at tað er eitt mannfólk tað verður tósað til og um. Tað er rættliga gjøgnumført, men tá ið bókin fer at umrøða klædna, børn og móta broytist tú-ið til eitt kvennkyn. Tað lögna við hesi bókin er, at tá ið hon umrøður nakað, sum ikki er so pent, til dømis harðskap broytist tú-ið til eitt hvørkikyn. Tað vil siga, at hóast 95% av øllum harðskapi í verðini verður framdur av mannfólki, verða bæði kynini drigin inn her. Hetta er dømi um, at tað maskulina subjektivið roynir at tveita frá sær og draga kvennkynið inn. Høvundurin er sjálvandi ikki tilvitaður um, at hann flytir ímillum kvennkyn og kallkyn, men tað avspeglar nakrar tankar og hvønn hugburð og fatan víðkomandi hevur fyri tí kvinnuliga og mannliga, sigur Kirstin Didriksen.

- Nógv líkandi dømi eru í tíðindablaðunum, har reiknað verður aftur og fram millum kynini. Tá ið vit hugsa um ein student ella ein næming hava vit eina mynd av eini gentu og einum drongi í høvðinum. Fólk hava tí ilt við at skriva teir, tí tað rúmar ikki genturnar, tí verða tær umrøddar teir og tey hvørt um annað.

- Konufólk siga vanliga, tá tær tósá: „Tað er ringt at vera stuttligur“, „tá ið man er einsamallur“ ella „tá ið ert móðir“ og enná „tá ið man er mánasjúkur“, sum er ógjørlegt at benda í kallkyni. Hví málbera konufólk seg soleiðis, hví skumpa tær tað kvinnuliga frá sær, hví taka tær tað ikki til sín sum nakað positivt, serstakt og gott. Óg kynsbenda gentur skeivt í skúlanum rætta lærararnir tær ofta ikki. Eg hoyrði herfyri eina søgu um, at fólk plagdu at grífa at einum manni, sum kundi siga: „Sum eg eri móðir“. Hví grínur kynin at kvinnunum, tá tær kynsbenda skeivt? Tí er spurningurin áhugaverdur, um kvennkyn sum lívkyn er við at detta burtur. Eg trúgvi tí fí ikki og hopti tað heldur ikki. Men hinvegin, tá ið tú hoyrir kvinnur tósá er tað næstan eingin sum umtalar seg sjálva í kvennkyni, sigur Kirstin Didriksen.